

9. Kongruenssi – inkongruenssi

Kongruenssi

Kongruenssilla tarkoitetaan sanan tietyn muotopiirteen määräytymistä toisen elementin (sanan tai joskus konstituentin) vastaavan muotopiirteen tai merkitysominaisuuden mukaan. Kongruenssissa elementti *a* kongruoi elementti *b*:n kanssa. Kongruenssin laukaisee eli aiheuttaa kontrolloija (controller), joka vaikuttaa kohteen muotoon kongruoivan kategorian tai piirteen osalta.

Kongruenssin suunta voi olla progressiivinen (predikaatti) tai regressiivinen (attribuutti).

Yleisimmät nominaaliset kongruenssikategoriat ovat suku eli genus, sija, luku, määräisyys ja omistus. Predikaattirakenteen (subjekti–predikaatti) kongruenssikategoriat ovat luku: täydellinen, looginen ja semanttinen.

1) Predikaattirakenteen (subj. – pred.) kongruenssi

a) Subjekti – predikaatti

yksikkö – yksikkö

Kaisa asuu keskustassa.

monikko – monikko

Kaisa ja Hilikka asuvat keskustassa.

Turistit kävelevät Helsingin keskustassa.

hän + minä = me, hän + sinä = te

Kaisa ja minä asumme keskustassa.

Kaisa ja sinä asutte keskustassa.

lukusanat

Kaksi lasta juoksee kotiin.

(Nuo) kaksi lasta juoksevat kotiin.

b) Subjekti – predikatiivi

yksikkö – yksikkö

Kaappi on tyhjä. Kaisa on kiltti.

monikko – monikko

Oletteko valmiit? Tämän kaapin hyllyt ovat tyhjä. (luonnehtiva)

He ovat ne suomalaiset stipendiaatit. (ekvatiivi)

Farkut ovat kalliit. Kaisan sääret ovat pitkät. (plurale tantum)

He ovat suomalaisia – poikia. Kaisa ja Hilikka ovat suomalaisia. (inklusiivinen)

Kaikki kielet ovat yhtä vaikeita ~ vaikeat.

2) Attribuuttirakenne (adj., num. attr.)

adjektiiviattribuutti – pääsana

yksikkö

*tämä suomalainen mies**tuo pieni talo**tälle suomalaiselle miehelle**tuossa pienessä talossa*

monikko

*nämä suomalaiset miehet**nuo pienet talot**näille pienille miehille**noissa pienissä taloissa*

numeraaliattribuutti – pääsana

yksikkö

*yksi maa**kaksi maata (puolikongruenssi)**kahdenkymmenenyhden maan**(kahdeskymmenesyhdes maa)*

monikko

*yhdet kengät**neljät housut**kahdenkymmenennetyhdennet kisat (plurale tantum)***3) Predikatiiviadverbiaali**

predikoiva essiivi ja translatiivi

*Joulukuudessa on koristeena tähti.**Joulukuudessa on koristeina tähtiä.**... käsiteltävinä olevat viisi tapausta.**Tähti pannaan joulukuuseen koristeeksi.**Joulukuuseen pannaan tähtiä koristeiksi.**Sinä et tule ikinä viisaaksi.**Te ette tule ikinä viisaiksi.***Inkongruenssi****1) Predikaattirakenne**

eksistentiaalilause

*Meille tulee tänään vieraita.**Tällaisia pyrkimyksiä on esiintynyt ennenkin.*

“epävirallinen rekisteri”

*Viestissä juoksee uudet miehet.**Uudet miehet juoksee viestissä.***2) Habeorakenne (omistusrakenne)***Minulla on uusia farkkuja.**Minulla on uudet farkut.**Koivussa on isot lehdet.**Koulussa on uudet opetusvälineet.**Leppään puhkesi uudet lehdet.*

3) Attribuuttirakenne

taipumattomat: *viime, pikku, koko, kelpo, aika, ensi, joka, eri, kunnon*

	puolikongruenssi	täydellinen kongruenssi
Nom.	<i>viisi miestä</i>	<i>yksi mies</i>
Acc.	<i>viisi miestä</i>	<i>yhden miehen</i>
Gen.	<i>viiden miehen</i>	<i>yhden miehen</i>
Part.	<i>viittä miestä</i>	<i>yhtä miestä</i>

Looginen kongruenssi (inkongruenssi)

Yhdysvallat puuttui kiistaan. (mon. predikaatti)

Monet miehet jäävät pois. (lukusana)

Kaikki istuvat mukavasti. (pronomini)

mon. partitiivi: osasana mukana tai jää pois

Ostan etikkakurkkuja ~ purkin etikkakurkkuja.

Ostan viisi kiloa perunoita, sitten porkkanoita.

numeraaliattribuutti

nuo kaksi likaista lasta

käsiteltävinä olevat viisi tapausta

pelattavissa viidessä ottelussa

Tyytyykö Eeva siihen viiteensataan? (kollektiivinen)

*

Kongruenssilla tarkoitetaan siis ilmiötä, jonka mukaan jokin lauseen jäsen (konstituentti, kontroller) **aiheuttaa morfosyntaktisen muutoksen lauseen toiselle jäsenelle** (pääsana).

a) (sija) *uudessa talossa*

b) (luku) *Talo on uusi. Talot ovat uusia.*

c) (semantiikka: jaollisuus) *Tuoli on vahva. Kahvi on vahvaa.*